

Lekcia Roberta Rotha

Barbara Brathová | mojakultura.sk | 28.10.2019

Pod pojmom absurdná dráma si môžeme predstaviť čokoľvek. Spravidla vieme, že všetko to alogické, bezemočné, mimokonvenčné a šialené sa bude javiť normálne a samozrejmo.

Francúzsky dramatik a básnik rumunského pôvodu Eugène Ionesco, ktorý sa považuje za jedného zo zakladateľov a hlavných predstaviteľov absurdnej drámy nie je na slovenských scénach novinkou. Tituly ako Stoličky, Kráľ umiera, Nosorožec, Hlad a smäd, (protagonisti ktorých vystupujú proti konformite bez toho, aby svoje konanie dokázali racionálne vysvetliť), sú slovenskému divákovi známe. Ionesco sa vo svojich dielach zaoberá spoločenskými vzťahmi a charakteristikou stredostavovských postáv v rodinnej situácii, centrom pozornosti je smrtiaca podstata materialistickej spoločnosti a osamelosť aj izolácia jedinca.

Hra Lekcia je komickou drámou, ktorá bola prvýkrát uvedená na scéne Vreckového divadla (Le Théâtre de Poche Montparnasse) 20. februára 1951. Na Slovensku sa Lekcia doteraz v profesionálnych divadlách uvádzala spolu s jednoaktovkou Pozdravy a poklony, či s iným titulom krátkej formy, takže v Divadle Aréna sa jedná o jej prvé samostatné uvedenie. Predstavenie sa hrá v komornom priestore Loft Aréna. Uvedenie hry vzniklo na podnet Roberta Rotha, jedného z protagonistov, ktorého hereckou partnerkou je Monika Potokárová. Ako sa vyjadril režisér Rastislav Ballek inscenovanie hry Lekcia nechce byť zvláštnym posolstvom, je „iba“ hrou, ktorá tvorcov zaujala. Motívom jej uvedenia bol aj fakt, že doposiaľ nebola uvedená samostatne na profesionálnom javisku. Komorný priestor divadla Aréna, nazvaný Loft je sám osebe charakterom svojej industriálnosti s obnaženým stropom, priznanou ochodzou so svetelným parkom a priehľadom podkrovia akosi polohororovou scénou. Výtvarník Viktor Frešo známy svojim kontroverzným názorom na slovenskú výtvarnú scénu vytvoril scénografiu pre divadlo prvýkrát. Využil architektúru daného priestoru, z podkrovia vizuálne vykreditoval pivničný byt pod úrovňou ulice a stačili mu na to jednoduché prostriedky. Scéna je čierna, prázdna, na jej stenu sa prenáša projekcia dláždeného chodníka a pohľad na nohy chodcov. Tento limitujúci a deprimujúci výhľad poskytuje malý kruhový priezor situovaný v náznaku na ploche steny a evokujúci terč. Vo výške ochodze je naaplikovaný neporiadok ako na povale (stoličky, palety, odložené predmety...), z tejto úrovne sa ešte dá vyliezť rebríkom vyššie odkiaľ je na divákov sypaný umelý sneh a trblietavé konfety vnášajúce do ponurého prostredia zvláštnu poetiku malej slávnosti.

Na ľavej strane javiska sa nachádza štelážka so 40timi očíslovanými krabicami spočiatku neznámeho obsahu. Dve postavy (profesor a jeho žiacka) plus jedna imaginárna (slúžka), ktorá je kdesi v pozadí, po celý čas ju vlastne nevidíme, jej existenciu nám potvrdzuje iba komunikácia profesora smerom k nej, kdesi do zákulisia (resp. údajnej kuchyne). Profesor víta vo svojom bizarnom príbytku mladú žiacku, ktorá si túži urobiť „totálny doktorát“. Preto musí zvládnuť aritmetiku, základy lingvistiky a zrovnávacej filológie. Profesorova slovná ekvilibristika je v hre

dominantná, kreuje absurdne groteskné a smiešne situácie v kontre s hororovou atmosférou. Spočiatku hra evokuje úplne nevinné doučovanie mladej žiačky odetej takmer celej v ružovom s ruksakom na chrbte, zošitami v ruke, slúchadlami na uši – je v bežnom súčasnom civilnom stylingu mladej generácie, v sukničke „odvážnej školáčky“. Oproti civilnej bežnosti žiačky, je profesor posunutý do grotesknej karikovanej roviny Einsteina, alebo televízneho Majstra N. Má dlhé rozčuchané vlasy, ostentaívne bruško pod dlhým županom/kabátom, pod ktorým má zapravenú košeľu so zánovným motýlikom. „Atraktivitu“ a absurdnosť jeho vizuálu ešte podporia starosvetské papuče, reflexné náramky na nohe aj ruke a dvojce na sebe naaplikované dioptrické okuliare (kostým Dorota Volfová). Svoju žiačku usádza medzi divákov a vysokozdvížným vozíkom si prevezie na palete rečnícky pult. Hra na školu sa môže začať a text vskutku ponúka tie najelementárnejšie úlohy, ktoré polonahlúpla študentka z dobre situovanej rodiny nezvláda. Empatia a úslužnosť profesora je v prvej fáze maximálne vyprofilovaná, je to on, ktorý submisívne berie na seba vinu za žiačkine nepochopenie príkladu (občasne pripomína súčasnú situáciu v školách, kde má navrch študent s majetnými rodičmi nad služobníkom učiteľom). Trpezlivosť profesora má však tiež svoje hranice a postupne začne žiačku nielen napomínať, ale aj okrikovať a urážať. Žiačka stráca svoju pozornosť (okrem toho, že deklaruje opakovane, že ju bolia zuby) a do centra pozornosti, i centra javiska sa dostáva rozprava profesora o jazykovej identite, zatiaľ čo sa žiačka neprítomne plazí nohami po stene, chúlí sa na zemi v embrionálnej polohe, prikrýva sa bundou až napokon prinesie zo zákulia mŕtvolu v igelite. Popri zámernej monotónnosti doterajšieho diania na javisku sa zrazu scéna zdynamizuje, profesor zhodí zo seba župan, aj parochňu, tasí nôž a núti žiačku k správnej výslovnosti. Postupne sa jeho žiačka prezuje, rozpustí si vlasy, rozopne blúzku, zapáli si cigaretu a prevtelí sa jednoducho a prirodzene do postavy slúžky, ktorá figurovala v hre doposiaľ iba ako predstava. Týmto prevtelením divák pochopí, že mŕtvola, čo leží zabalená na zemi je profesorom zabitá študentka, ktorú treba zabalit' do škatule a priradiť k tým ostatným 39tým očíslovaným na polici. Zo žiačky sa stáva vizuálne slúžka, z intelektuálneho profesora zrútený psychopat, ktorý sa v nervoch sužuje nad svojim činom a žiačka je odrazu telom v igelite. Táto dômyselná premena postáv je najzaujímavejším počínom hry. Rovnako, ako premena sofistického profesora na psychopatočného vraha. Avšak keď mu oddaná slúžka natiahne na rukáv symbol hákového kríža, uzlíček nervov nadobudne sebavedomie a politickú opodstatnenosť. Vskutku zdanlivo nevinná polonudná hra na dôsledného učiteľa a nahlúplu žiačku sa preklopí do krátkej dynamickej sekvencie, ktorá významovo posunie celé dianie do ešte väčšej absurdity, než sme doposiaľ boli svedkami. V závere ešte profesor odnesie mŕtvolu na povalu, kým mu slúžka oznamuje, že pri dverách stojí ďalšia študentka. Profesor sa za ňou náhli po rebríku, na ktorom sa vo finále obesí (ťažko posúdiť, či náhodne, alebo vedome). Ďalšou škatuľou, číslom, či „jednotkou“ z police sa môže stať on.

Polohororová scéna a bizarný kostým so svetlom profilujú vizualitu inscenácie, ktorej dominantna však stojí a padá na herectve dvoch protagonistov (Robert Roth a Monika Potokárová). Svojím spôsobom vzniká dojem, že si vymysleli tento „kúsok“ viac menej pre seba, lebo obaja sa do svojich úloh prirodzene implantujú. O Robertovi Rothovi je známe, že zahrá kvalitne vskutku všetko a tak komicko strašidelný profesor v grotesknom outfite so schopnosťou pamäte slona sa javí ako

absurdná herecká „chuťovečka“, ktorú si potreboval v opare svojho viacvrstvého intelektu skúsiť. Hoci je text s občasnou slovnou krkolomnosťou náročný (preklad Albert Marenčin), po úspechu inscenácie „Hollyroth anebo Robert Roth spívá Jána Hollého mrzkoti a pomerkováňá“ (SND, 2010) a jeho excelentného výkonu sa zdá, že herca už nemôže nič prekvapiť. Mladá herečka Monika Potokárová už dlhšie na divadelných doskách razí cestu prirodzeného herectva svojho naturálneho talentu. Je kompatibilným pendantom k hereckému kolegovi bez ohľadu na privátne vzťahové súvislosti.

Absurdnosť Ionescovej hry nie je zachovaná len v texte, výtvarnosti, dejovej „príbehovosti“, ale aj v kontroverznom vizuáli plagátu o vzájomnej výmene pohlavia protagonistov. Absurdné je svojim spôsobom na Lekcii všetko a napriek tomu sa mi nejaví táto inscenácia až taká absurdná. Zrejme preto, že v súčasnosti žijeme absurdné životy. Ak aj tvorcovia vedome nekumulovali inscenovaním Ionescovho diela konkrétne posolstvá, jedno desivé sa im tam mimovoľne vpašovalo – skutočnosť, že takmer hocijaká absurdita nám v dnešnom svete príde normálna. A možno práve to mala byť „lekcia“ Roba Rotha, ku ktorej si s Ballekom „požičali“ Ionesca.